

wil in de geestelijke dingen weliswaar geschonden, verzwakt en gebogen, doch niet bedorven is, en de bekering deels aan de genade, deels aan de vrije wil toekenden, tusschen God en de mensen delende. Want dit waren hun grondstellingen: *Er is een punt waar de wil van de mens de wil van God voorafgaat, en er is er een, waar de eerste door de laatste voorafgegaan wordt, gelijk Cassianus gewild heeft; alsook, Het is de Genade Gods die ons behoudt, doch het is de vrije wil, waardoor, of in welke,* gelijk Faustus schoonschijnend zegt, *wij behouden worden.* Waartegenover de Orthodoxen gesteld hebben, *dat de wijze van redding overal gelijk (uniformis) is, en dat het de vrije wil is die gered wordt.*

45. Deze dwalingen hebben verschillende Scholastieken hernieuwd, en de Vaders van het Concilie van Trente; en ook hebben sommigen van de Evangelischen ze met de kleur van de medewerking (συμμετοχή) nagemaakt, allermeeest diegenen, wier dwalingen op de Vordtsche Synode door de Gereformeerde Kerken verworpen zijn.

* * *

Hoofdstuk XVIII.

Johannes Polyander OVER DE WET VAN GOD.

Stelling 1. Aan welk een groot gebrek aan krachten van de vrije wil de in zonde gevallen mens lijdt, en hoe groot zijn ellende is, kan uit de wet van god gekend worden.

Benamingen van de wet.

2. De wet, door de Latijnen Lex genoemd, omdat ze publiek gelezen (legere) placht te worden, wordt door de Grieken nomos (νόμος) genoemd, omdat ze ieder het zijne toedeelt, door de Hebreen Thora, dat is leer, omdat ze ons aangaande de wil van God en onze plicht jegens Hem en onze naaste onderwijst.

Betekenis van het woord "Wet" in de schrift.

3. In de Heilige Schrift wordt "wet" in verschillende betekenissen genomen, ten eerste voor iedere inzetting van God, Ps. 1, 2 en 19, 3.
4. Vandaar dat de naam *wet* aan de leer, zowel van het Nieuwe als van het Oude Testament wordt toegekend, Jes. 2, 3; Jer. 31, 33; Rom. 3, 27.
5. Ten tweede wordt het bijzonder genomen, of voor de morele wet, zoals Luc. 10, 26, of voor de ceremoniele, zoals Luc. 2, 22, of voor de burgerlijke, zoals Joh. 19, 7.
6. Ten derde wordt het met naamsverwisseling van het subject (metonymia subjecti) genomen voor de boeken van Mozes, die de leer der wet bevatten, zoals Luc. 24, 44.
7. Ten vierde wordt het als deel voor het geheel (synecdochisch), gebruikt voor al de boeken van het Oude Testament, zoals Joh. 10, 34.
8. Ten vijfde met naamsverwisseling van de bepaling (metonymia adjuncti), of

voor de Levitische Bediening, zoals Hebr. 7, 12, of voor de strengheid en de vloek der wet, zoals Rom. 6, 14.

9. Ten zesde, overdrachtelijk voor het voorschrift van de natuurlijke menselijke rede, Rom. 2, 14.

Conclusie en definitie.

10. Hieruit blijkt, dat de wet in de heilige geschriften niet genomen wordt voor de eeuwige wet, of het wezen (forma) der rede, dat in de goddelijke gedachte, als in een archetype (ἀρχετυπον) bestaat, maar voor een wettige verordening van God, als van het meest volmaakte model, voor het menselijk geslacht in de tijd afgeleid, en daaraan op verschillende wijzen medegedeeld en verklaard.

11. Wij nemen dus, blijvende binnen de perken van de Heilige Boeken, wet voor de tijdelijke onderrichting en het voorschrift (informatio ac praeceptio temporaria), waardoor God aan de naar zijn beeld geschapen mensen de dingen die met zijn recht overeenkomen beveelt, die ervan afwijken verbiedt, met belofte van beloning, en bedreiging van straf, om hen te buigen tot gehoorzaamheid aan zijn wil.

Natuurlijke, menselijk en goddelijk wet.

12. Deze wet wordt naar de verscheidenheid van haar naastbijzijnde beginselen verdeeld in de natuurlijke wet, de menselijk en de goddelijk.

13. De natuurlijke wet is het licht en het voorschrift van de gezonde rede (recta ratio) in het verstand, die de mens door algemene begrippen, (κοινὰ ἔννοια), tot onderscheiding van hetgeen recht en onrecht, eerlijk en schandelijk is onderricht, om te begrijpen wat hij doen en wat hij vlieden moet.

Primaire en secundaire algemene begrippen voor en na de val.

14. Van die begrippen zijn sommige primair, die wij praktische beginselen, andere secundair, die wij conclusies uit die beginselen met behulp van redenering opgemaakt noemen.

15. Beide begrippen waren voor de val van de mens onbedorven, en in liefelijke harmonie verbonden, met de kracht volgens hun raad te besluiten in de wil, en de bevelen van de wil recht uit te voeren in de genegenheden.

16. Na de val van de mens zijn de eerste begrippen weliswaar in zijn verstand onveranderd gebleven, en ze komen duidelijk tevoorschijn; maar de laatste wiefelen op een beklagenswaardige wijze wanneer men van de algemene tot de bijzondere dingen komt, en ze wijken van de zuivere regel der billijkheid af, gelijk de voorbeelden van zeer onbillijke wetten, en van zeer bedorven zeden, die in de geschiedenis der heidenen gevonden worden, leren.

De overgebleven vonkjes.

17. Hoewel die algemene begrippen na de overtreding van Adam, deels door de bedorvenheid der natuur, deels door de verdorvenheid van gewoonte en opvoeding, zeer verduisterd zijn, en bijna geheel uitgeblust, - zijn toch de vonkjes die ervan over zijn voldoende, ook bij de meest verduisterden, om van zonde te overtuigen en te veroordelen.

Het recht Gods en het verk der Wet.

18. Deswege zegt Paulus, dat het recht Gods door de Heidenen die eertijds aan goddeloosheid en ongerechtigheid overgegeven waren, gekend is, Rom. 1, 32, en

dat het werk der wet in hun harten ingeschreven is. Rom. 2, 14, en hij bewijst dit met tweeerlei getuigenis, een uitwendig en een inwendig.

19. Het uitwendig getuigenis is dat van de wetten door hen gesteld, waardoor zij zichzelf een wet geweest zijn gelijk hij verzekert; door namelijk die dingen te bevelen en te verbieden, die God in zijn geschreven wet beveelt of verbiedt. Rom. 2, 14.

Geweten en instinct, Natuurrecht.

20. Het inwendige is dat van het geweten, dat met zijn gedachten hun onrechtvaardige handelingen beschuldigt, de rechtvaardige verdedigt op gezag van het in het hart opgenomen recht, Rom. 2, 15.

21. Tweeerlei sporen van dat recht blijken erin de natuur van de mens, waarvan sommige hem met de redeloze dieren enigerwijze gemeen schijnen te zijn, doch andere hem eigen zijn.

22. Met de overige bezielde wezens schijnen de mens gemeen te zijn die, waartoe alle schepselen, met leven en natuurlijk (animalis) gevoel begiftigd, door natuurlijke drang (στοργή) tot behoud van zichzelf en de zijnen genegen, door spontaan instinct gedreven worden; als daar zijn de verdediging van eigen leven, voortbrengen, opvoeden en liefhebben van zijn kroost.

23. Vandaar noemen de Rechtsgeleerden abusief (καταστροφικῶς) en in ruimeren zin *natuurrecht* (jus naturale), wat de natuur alle bezielde wezens geleerd heeft.

24. Aan de mens eigen zijn die, waartoe zijn genegenheden, naar het voorschrift en de leiding van de rede (waarvan de overige bezielde wezens verstoken zijn) volgens de norm van goed en billijk hem van godswege toebedeeld, bestuurd worden; als daar zijn dat God vereerd moet worden, dat Overheden, Ouders en die zich verdienstelijk hebben gemaakt geeerd moeten worden, dat verdragen gehouden moeten worden, en dergelijke.

Het natuurrecht te beperken tot de mens.

25. Omdat echter de mens in het heilige Boek niet afzonderlijk beschouwd wordt als een bezielde wezen (animal), maar tezamen genomen als een redelijk wezen (animal rationale), of liever als een schepsel naar Gods beeld geschapen, daarom beperken onze Theologen dat natuurlijk recht met de Apostel tot de mens als tot het ware en eigenlijke subject daarvan, Rom. 1 en 2.

Noodzakelijkheid van wetten.

26. Ofschoon dit recht in de zielen der mensen ingeplant, door het gemeenschappelijk oordeel en de toestemming van alle volken geldig geacht wordt, hebben toch de meer verstandige heidenen zelf erkend, dat het de hulp van uitwendige wetten behoeft, opdat het zowel beter verstaan als behoorlijker in acht genomen worde.

27. Hiervan is het gevolg, dat zowel onder de heidenen als onder de Christenen zoveel mogelijk burgerlijke wetten, door de kundigheid van sommige wijzen, en het gezag der Overheden in de Gemeenebesten ingevoerd zijn.

Definitie. Wanneer verplichten deze wetten het geweten?

28. Die wetten zijn bepaalde rechtsuitspraken, door plechtige en bijzondere opdracht van de wettige Overheid vastgesteld, welke uit de algemene begrippen

als uit de beginselen en bronnen, zekere conclusies en bijzondere bepalingen, of beekjes naar de behoefte der personen, zaken, tijden, en plaatsen tot het algemene en private welzijn der burgers afleiden; en deze met belofte van beloning, en bedreiging van straf bevestigen.

29. Deze wetten verplichten de gewetens der onderdanen, hetzij tot onderhouding hetzij tot straf, als ze in al hun verordeningen geheel in overeenstemming zijn met de goddelijke wet; zij verplichten ze niet als ze hiertegen ingaan.

De Goddelijk Wet.

30. Het model van de goddelijke wet is dat hetwelk God zelf door zijn hemelse Engelen, en door zijn knecht Mozes door Hemzelf onmiddellijk geïnspireerd met Zijn vinger beschreven aan het Israelitische volk op de berg Sinai heeft overgegeven, Exod. 19, 20 en 20, 1 en volg. Hand. 7, 53; Gal. 3, 19.

31. Dit model van de goddelijke wet omschrijft de wijze om wél en gelukkig te leven voor God en onze naaste in hoofdsom in tien gebodsbepalingen, waarom het door Mozes עשרת הדברִים esrat hadebarim dat is de tien woorden door ons de Dekaloog wordt genoemd.

32. Hoewel het meest eigenlijke en naaste doel van de goddelijke wet één is, namelijk de liefde naar de geboden Gods geregeld, waarin het geweten veilig rust, zijn toch de middelen hiertoe dienstig drieërlei, waarvan het eerste bestaat in morele bepalingen, het tweede in ceremoniele, het derde in burgerlijke.

33. Vandaar komt het dat de wet van God in een morele, een ceremoniele en een burgerlijke onderscheiden wordt.

De Morele Wet.

34. De morele wet is die welke door algemene geboden, die voortdurend en wederkerig (reciproce) waar zijn, met het goddelijke en het natuurlijke recht overeenstemmen, voor ieder mens absoluut noodzakelijk en nuttig zijn, de rechte en nauwkeurige wijze van leven naar Gods wil voorschrijft, met bijvoeging van beloften voor het tegenwoordige en toekomstige leven, als men de geboden ervan bewaart, en met bedreigingen van de eerste en tweede dood, als men die schendt.

35. De drie delen ervan zijn dus:

1. Voorschriften waardoor iets of bevolen of verboden wordt.
2. Beloften van tijdelijke en eeuwige zegening.
3. Bedreigingen van vervloeking, Ex. 19, 5. Deut. 27, 26; Luc. 10; Rom. 10, 5; Gal. 3, 10.

De twee tafelen.

36. Zij heeft twee tafelen, waarvan de vier geboden van de eerste de plichten der vroomheid jegens God bepalen, uit de hoogste en een zuivere liefde jegens Hem in de eerste plaats te volbrengen, de zes der tweede de plichten der gerechtigheid aanwijzen jegens de naaste, uit zuivere liefde jegens hem in de tweede plaats te oefenen, Mat. 22, 38.

De Hoofdsom.

37. De hoofdsom van de eerste tafel wordt door Christus het eerste en grote gebod genoemd, die van de laatste, het tweede, en aan het vorige gelijk, om

te leren dat tot een nauwkeurig in acht nemen van beide vereist wordt:
 1e Dat de godvruchtige verering Gode verschuldigd, zowel met Zijn wil als met Zijn allerhoogste majesteit in overeenstemming moet zijn.
 2e Dat wij God allereerst en op zichzelf onmiddellijk, maar al het andere om God moeten liefhebben, en voornamelijk de godvruchtige mensen wegens hun geestelijke en nauwere verwantschap met God.
 3e Dat de plichten der liefde tot de naaste wijken voor de plichten der godsvrucht, en wij om de verering van Hem, de onrechtvaardige hatelijkheden van de naaste, en alle bitterheden en onrechtvaardigheden dapper en standvastig moeten verdragen.

Geldigheid onder het Nieuwe Testament.

38. Dat deze wet niet minder voor de Christenen bestemd is onder het Nieuwe, dan voor de Joden onder het Oude Testament, bewijzen wij met deze argumenten:
 1e Omdat ze de uiterlijke verschijning (effigies) is van de inwendige wet der natuur aan onze eerste voorouders voor de val ingedrukt door hun schepping naar Gods beeld, hetwelk gelegen is in heiligheid en gerechtigheid, van welke deugden de Dekaloog de plichten aan alle mensen, welke ook, voor ogen stelt, en die het Evangelie van de huisgenoten des geloofs, die door de Heilige Geest vernieuwd zijn naar het beeld van God, dringend verlangt.
 2e Omdat deze wet, aan onze eerste voorouders geopenbaard, door Mozes herhaald en hersteld, niet alleen door de Profeten, maar ook door Christus en de Apostelen voorgesteld is, door hen zelf in acht genomen, en aan anderen streng bevolen is, Mat. 5, 17 en volgg. Luc. 10, 27; Rom. 6, 13 en 7, 25 en 12 en 13.
 3e Omdat de kinderen Gods naar het bewaren van de geboden van deze wet, als naar een kenteken (σημαντον) en onfeilbaar getuigenis van de echte gemeenschap met God beschreven worden, 1 Joh. 1, 6, 7 en 2, 3, 4, 5, 6.
 4e Omdat de liefde uit een ongeveinsd geloof en een goed geweten (welke het doel van de Dekaloog is) aan Timotheus als het doelwit wordt voorgesteld, waarop hij al zijn handelingen moet richten, 1 Tim. 1, 5.

Volmaaktheid der zedewet.

39. Deze wet is zo volmaakt, dat daaraan niets is toegevoegd in de zedelijke geboden, hetzij door Christus of door de Apostelen, waardoor zij tot een nauwkeuriger norm van goede werken onder het Nieuwe Testament opgevoerd is. Maar daar zij door het bederf van valse en slechte uitleggingen voor de komst van Christus in vergetelheid gebracht en terzijde gesteld was, is zij door de echte uitlegging van Christus, die voor de verleide Joden nieuw en ongehoord was, en door de herhaalde vermaningen tot algemene onderhouding van zijn geboden, geheel in haar oude glans hersteld.

Het nut van de wet.

40. Het nut van deze wet is of gemeen aan alle mensen die onder wederspanningheid besloten zijn, of bijzonder bestemd voor het heil der uitverkorenen.
 41. Het eerste nut is drieërlei:
 1e Om door de breidel van haar uitwendige tucht de onbeteugelde lusten van allerlei mensen te bedwingen.
 2e Om in haar als in een spiegel zowel het verlies van de oorspronkelijke ge-

rechtigheid van het menselijke geslacht in Adam, alsook de onmacht (*ἀδυναμία*) van het vlees of de verdorven natuur, dat is, het onvermogen om haar bevelen te volbrengen, en de slechte neigingen om haar te schenden aan allerlei zonden aan te tonen. Vandaar dat gezegd wordt dat door haar de kennis der zonden geschiedt, Rom. 3, 19, 20 en 4, 15 en 5, 20 en 7, 7 en volg.

3e om een boodschapster van het rechtvaardig oordeel Gods tegen haar overtreders te zijn. Vandaar dat zij genoemd wordt een bediening des doods, die toorn werkt en schrik inboezemt, 2 Cor. 3, 7; Rom. 4, 15; Hebr. 12, 29.

Het nut van de wet voor de uitverkorenen.

42. Het andere nut, bijzonder bestemd voor het heil van de uitverkorenen is vierderlei:

1e Het eerste is dat zij met gebruikmaken van de hulp van de Evangelische bediening, hen terneergeslagen door het gevoel van hun zonde en schuld, tot Christus onze Zaligmaker heenleidt, het einde der wet tot rechtvaardigheid voor een ieder die gelooft, Rom. 10, 4.

2e Het tweede is dat zij hen die in Christus geloven een regel is van doen en laten, en een aanwijzer van de weg die tot het leven voert; om welk nut zij genoemd wordt de wet der werken, Rom. 3, 27, de weg Gods, Ps 119, 3, de weg der waarheid, Ps 119, 30, een lamp voor onze voet, Ps 119, 105.

3e Opdat hun heilige en eerlijke wandel naar het voorschrift der wet een getuigenis zij van hun ware gemeenschap met God, 1 Joh. 1, 6, 7 en 2, 2, 3, 4, 5, 6.

4e Opdat de wet hen door zijn prikkel tot de ijver van de echte liefde jegens God en de naaste dagelijks meer aandrijve, 1 Tim. 1, 5.

De wet en de wederspanningen.

43. Wat de wederspannige verworpenen aangaat, deze verhardden zich tegen haar verboden, door het gebrek, niet van de wet, maar van hun eigen verdorven begeerte, daar zij lichtvaardig naar het verbodene streven, en daardoor maken zij zichzelf voor God meer veroordelenswaardig.

Niemand door de wet gerechtvaardigd.

44. Lijnrecht tegenover deze wet der werken stelt de Apostel de wet van het geloof, waardoor alle roemen op werken uitgesloten wordt, Rom. 3, 27. Uit dat uitsluiten volgt noodzakelijk, dat die wet der werken door niemand in dit leven, hoezeer ook wedergeboren, volkomen gehouden kan worden, en dat diensvolgens niemand door zijn werken voor god gerechtvaardigd kan worden.

45. Intussen eist God met recht van ons de plicht van volmaakte liefde Hem en onze naaste verschuldigd, daar Hij het vermogen om die te volbrengen aan onze natuur in onze eerste voorouders gegeven heeft.

De ceremoniele wet.

46. De ceremoniele wet is een schaduwbeeld (*σκιαγραφία*), en een uitwendige omlijning van de verering van God, welke God in de vier geboden der eerste tafel dringend verlangt, eertijds aangepast aan de gesteldheid van de Israelietische Burgerstaat, bestaande in verschillende voorbeeldende schaduwen, waarvan Christus het lichaam is, die de geboden daarvan door zijn vlees teniet gedaan heeft, opdat Hij nawegnemen van die omheining der tussengeplaatste scheidsmuur, door het kruis beide in één lichaam met God verzoenen zoude,

Col. 2, 17, Ef. 2, 15, 16.

47. Aangaande haar is deze grondstelling waar: *De ceremoniele wet is dood, en als zij ter wederinvoering teruggeroepen wordt, wordt zij doodaanbrengend.*

Nut van de ceremoniele wet onder het Oude Testament.

48. Het onderscheiden nut van die wet onder het Oude Testament was:

1e Om het Israelietische volk door de onderhouding hiervan als door de omheining van een tussengeplaatste scheidsmuur van de andere, profane Volken af te scheiden, opdat het niet door de vriendschappelijke omgang met deze in dezelfde goddeloosheid en afgoderij met deze vervallen zou.

2e Opdat zij door de uitwendige gebruiken daarvan zouden verstaan, dat men aan God niet alleen de inwendige verering der ziel, maar ook de uitwendige van het lichaam toebrengen moet.

3e Om de zenuw en het houvast te zijn van de heilige Levietische bediening in de Joodse Kerk tot op de komst van Christus.

4e Opdat zij een schuld bekentenis zou zijn heimelijk tegen hen, waardoor zij hun schuld en verplichting van de straf van de eeuwige dood, wegens de overtreding van de goddelijke wet tegen zichzelf zouden verzegelen, Col. 2, 14.

5e Om een tuchtmeester tot Christus te zijn, Gal. 3.

6e Opdat de voorbeeldende offers daarvan symbolen zouden zijn van het schuld uitdelgende offer van Christus, en van onze heiliging door de besprenging met Zijn bloed, Hebr. 9 en 10.

De burgerlijke wet.

49. *De burgerlijke wet is die, welke de plichten van Overheden en onderdanen van de Israelietische Burgerstaat in vaste burgerlijke inzettingen bepaalt, en die met lichamelijke straffen tegen de opstandigen bekrachtigt, volgens de maatstaf van de beide tafels van de Dekaloog, en voornamelijk van de tweede.*

50. Het voornaamste nut hiervan was, dat door nauwgezette onderhouding van de geboden van de morele en de ceremoniele wet, gerechtigheid met godsvrucht verbonden onder de Joden in het bijzonder zou heersen.

51. De dingen die in deze wet tot het algemene recht behoren, die verplichten ook nu Overheden en onderdanen van alle soort; maar die welke tot het bijzondere Joodse recht behoren, die zijn tegelijk met de staatsordening van Mozes teniet geworden.

* * *

Hoofdstuk XIX

Andreas Rivetus

OVER DE AFGODENDIENST

De naam religie of godsdienst.

Stelling 1. De goddelijke Wet, waarover het laatst gehandeld is, stelt ons die enige *Wetgever die behouden kan en verderven*, Jac. 4, 21 ter verering voor, met die inwendige en uitwendige verering, die Hij zelf in zijn woord geopenbaard en voorgeschreven heeft; die bij de Hebrëen gewoonlijk אָבָדָה ebada, Ex.